

KS. STANISŁAW NABYWANIEC

Lublin–Rzeszów

ADMINISTRATURA APOSTOLSKA ŁEMKOWSZCZYZNY W ŚWIETLE SCHEMATYZMU NA ROK 1936 ZAGADNIENIA WSTĘPNE

1. WPROWADZENIE

Schematyzy i roczniki diecezjalne, stanowiące statystyczny obraz poszczególnych diecezji czy jednostek administracji kościelnej, mogą być cennym źródłem dla historiografii kościelnej. Są cenne przede wszystkim wówczas, gdy zostały opracowane szczegółowo, przedstawiając wyraźny i dokładny obraz statystyczny diecezji lub innej jednostki administracji kościelnej. Wartość schematyzmu wzrasta ponadto, jeżeli stanowi on swego rodzaju unikat.

Niewątpliwie dużą wartość źródłową ma jedyny schematyzm Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny na rok 1936, wydany we Lwowie nakładem tejże Administratury. Pełny jego tytuł brzmi: *Szematyzm greko-katołyckoho duchowieństwa Apostolskoji Administracji Łemkowszczyzny 1936*. Schematyzm opracowany został w języku ukraińskim, z uwzględnieniem jednakże polskich nazw miejscowości, umieszczonych obok nazw ukraińskich, czego niestety nie czynią dzisiaj ukraińscy autorzy na emigracji¹

Autorem schematyzmu był ks. Stefan Jadłowski, radca Administratury i jednocześnie proboszcz w Polanach w dekanacie rymanowskim. Schematyzm liczy 178 + XVIII stron formatu 8. Na pierwszej stronie umieszczono wizerunek Matki Bożej Niepokalanie Poczętej, patronki Administratury. Dalej znajdują się fotografie i krótkie notki biograficzne ówczesnego papieża Piusa XI, nuncjusza apostolskiego w Warszawie kard. Franciszka Marmag-

¹ Przykładem tego jest m.in. wydany na emigracji album: W. O. I w a n u s i w, *Cerkwa w rujnie. Zahybel ukrajńskich cerkow Peremyśkoj eparchji*, St. Catherines 1987.

giego oraz administratora Łemkowszczyzny ks. Bazylego Maściucha. Na dalszych stronach zamieszczono katalog biskupów ówczesnego episkopatu greckokatolickiego w Polsce, Czechosłowacji, Jugosławii, Kanadzie, Rumunii, Stanach Zjednoczonych, na Bukowinie i na Węgrzech. Kolejnych sześć stron zajmuje rys geograficzno-historyczno-religijny Łemkowszczyzny, uzupełniony fotografią rezydencji administratora, znajdującej się w Rymanowie-Zdroju. W następnej kolejności zamieszczono katalog członków rady Administratury – zastępującej istniejące w innych diecezjach kapituły katedralne, wykaz pracowników kurii, rad szkolnych i katechetów etatowych².

Główna część schematyzmu to alfabetyczny wykaz parafii według dekanatów, również podanych w porządku alfabetycznym. Przy każdej parafii zamieszczono wiele cennych informacji o duszpasterzu lub duszpasterzach tam pracujących, o cerkwiach i zabudowaniach przycerkiewnych, o cerkwiach filialnych i miejscowościach należących do parafii, o kolatorach, wielkości beneficjum parafialnego, szkołach działających na terenie parafii, w których uczyła się młodzież łemkowska, oraz o proboszczach i parafiach łacińskich na terenie parafii greckokatolickiej. Znajdują się też informacje o innych wyznaniach. Ponadto zamieszczono informacje praktyczne, jak przynależność do powiatu, odległość od stacji kolejowej itp. Przy każdej parafii podano przynajmniej kilka faktów z jej przeszłości, a niekiedy zamieszczono zdjęcie cerkwi lub plebanii.

Uzupełnienie informacji statystycznych stanowią ponadto: grupowe zdjęcie uczestników rekolekcji kapłańskich, które odbyły się w Rymanowie-Zdroju w lutym 1936 r., wykaz alumnów przygotowujących się do pracy duszpasterskiej na Łemkowszczyźnie, wykaz zakonników i zakonnice, nekrolog ks. B. Maściucha, zdjęcia i krótkie notki biograficzne ks. Jana Polańskiego – wikariusza kapitulnego zarządzającego Administraturą po śmierci ks. B. Maściucha, oraz ks. Jakuba Medveckiego – nowego administratora Łemkowszczyzny, tabela statystyczna zawierająca skrótowy przegląd statystyki Administratury, indeks osób i miejscowości, jak też bibliografia wykorzystanych w schematyzmie źródeł i opracowań.

² *Schematyzm greko-katolickiego duchowieństwa Apostolskiej Administracji Łemkowszczyzny 1936*, Lwów 1936, s. I-XVIII.

2. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE, SYTUACJA NARODOWOŚCIOWA I RELIGIJNA ŁEMKOWSZCZYZNY

Mianem „Łemkowszczyzna” określany jest teren leżący na północ od Karpat, pomiędzy górną Oslawą i Solinką a Popradem. Nazwa „Łemkowszczyzna” pochodzi od często używanego przez tamtejszą ludność ruską słowa „łem” – „tylko”³

Nie miejsce tutaj na obszerną informację na temat Łemków, jednakże należy wspomnieć w kilku zdaniach o tej ludności, którą powojenna akcja „Wisła” (1947) i dwa wcześniejsze przesiedlenia (1944 i 1946) wykorzeniły z ziemi rodzinnej, a proces ukrajinizacji zamazał jej kulturowe odrębności, pozbawiając ją tym samym korzeni jej tożsamości⁴. Łemkowie mieli wiele cech odmiennych niż ludność ukraińska, dlatego też odcinali się od Ukraińców i określali siebie mianem Rusinów lub Rusnaków. Dla zaakcentowania tej odrębności podkreślali swoje związki z narodem rosyjskim. W praktyce Łemkowie byli wrogo nastawieni do nacjonalizmu ukraińskiego, a w swej polityce skłaniali się ku Moskwie. Stąd też często określano ich mianem „moskalofilów”⁵. To skłanianie się Łemków w stronę Rosji pociągało za sobą uleganie wpływom prawosławia. Grekokatolicycy Łemkowie zaczęli przechodzić na prawosławie⁶. Sprzyjał temu również konflikt duchowieństwa pochodzenia łemkowskiego z grekokatolickim biskupem przemyskim Jozafatem Kocyłowskim, który prowadził politykę narodowościową podobną jak metropolita lwowski Andrzej hr. Szeptycki⁷

Swoją odrębność od narodu ukraińskiego i niezależność od władzyki przemyskiego Łemkowie zaakcentowali wyraźnie po zawarciu unii brzeskiej w 1596 r. Ówczesny prawosławny biskup przemyski Michał Kopystyński nie przyjął unii w swojej diecezji i pozostał przy prawosławiu. Inaczej zachowali

³ Tamże, s. IX; R. R e i n f u s s, *Śladami Łemków*, Warszawa 1990, s. 13-15; t e n ż e, *Łemkowie w przeszłości i obecnie*, [w:] *Łemkowie. Kultura – sztuka – język. Materiały z sympozjum zorganizowanego przez Komisję Turystyki Górskiej ZG PTTK Sanok, dn. 21-24 września 1983*, Warszawa 1983, s. 13; K. P i e r a d z k a, *Na szlakach Łemkowszczyzny*, Kraków 1939, s. IX-XII; D. N e s p i a k, *Rozterki i niepokoje małopolskich Łemków*, „Semper Fidelis”, 1 (7) 1991, s. 9-10; T. Ś l i w a, *Kościół grekokatolicki w Polsce w latach 1918-1939*, [w:] *Kościół w II Rzeczypospolitej*, red. Z. Zieliński, S. Wilk, Lublin 1980, s. 149-150.

⁴ R e i n f u s s, dz. cyt., s. 128-131; N e s p i a k, dz. cyt., s. 9-10.

⁵ P i e r a d z k a, dz. cyt., s. 173, 178-179; R e i n f u s s, dz. cyt., s. 119-120; Ś l i w a, dz. cyt., s. 150.

⁶ Ś l i w a, dz. cyt., s. 150; H. E. W y c z a w s k i, *Kościół unicki w Polsce*, [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2, cz. 2, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań 1979, s. 83.

⁷ W y c z a w s k i, dz. cyt., s. 78, 83; N e s p i a k, dz. cyt., s. 10.

się Łemkowie, którzy opowiedzieli się za unią z Kościołem rzymskokatolickim. Dla Łemkowszczyzny został mianowany katolicki hierarcha – wikariusz generalny. Był nim ks. Harasym Dubycki. Prawosławni władcy przemyscy nie rezygnowali z rozpostarcia swojej władzy nad Łemkami. Do włączenia Łemkowszczyzny w struktury prawosławnej diecezji przemyskiej doszło za rządów bpa Antoniego Winnickiego, który w latach 1668-1675 rezydował w Sanoku. Dla podkreślenia na przyszłość związku Łemkowszczyzny z eparchią przemyską wprowadzono Sanok do oficjalnej nazwy diecezji. Odtąd biskupstwo przemyskie i samborskie zaczęto nazywać przemyskim, samborskim i sanockim – „sojedyнена eparchija peremyska, sambirska ta sjanicka”⁸.

Łemkowszczyzna była ojczyzną kilku greckokatolickich biskupów lwowskich, przemyskich i stanisławowskich. Byli to: Tomasz Polański, urodzony w Bartnem – biskup przemyski; Józef Sembratowicz, urodzony w Krynicy – biskup koadiutor przemyski, a następnie metropolita lwowski; Sylwester Sembratowicz, urodzony w Desznicy – metropolita lwowski i kardynał, Julian Pełesz z Muszynki – pierwszy biskup stanisławowski, a następnie ordynariusz przemyski⁹.

Pierwsze zarzewie prawosławia zapłonęło na Łemkowszczyźnie w parafii Grab w 1911 r. Nasilenie wpływów prawosławia i masowe porzucanie unii przez ludność łemkowską nastąpiło w latach 1926-1930, kiedy to od Cerkwi greckokatolickiej odpadło na rzecz prawosławia aż 20 tysięcy Łemków¹⁰.

Ksiądz J. Medwecki w swej relacji z 1 lutego 1937 r. przesłanej do Rzymu, a dotyczącej Łemkowszczyzny, stwierdzał, że Łemkowie byli mocno przywiązani do tradycji i mieli silne poczucie swej odrębności od Ukraińców. Pod względem zamożności materialnej była to ludność uboga, o czym zadecydowały w dużym stopniu uwarunkowania geograficzne, klimatyczne i glebowe. Przedstawiając zaś stan religijny i moralny, zwracał uwagę ks. J. Medwecki, że wśród Łemków starszego pokolenia istniała mocna więź z Cerkwią greckokatolicką i gorliwość w wypełnianiu praktyk religijnych. Wśród młodszego pokolenia popularnością cieszyła się prasa i nowinki agitatorów, w tym także bolszewickiego ateizmu, szerzyły się drobne kradzieże. Miały też miejsce wykroczenia przeciwko szóstemu przykazaniu¹¹.

⁸ W. M a ś c i u c h, *Pro Łemkiwsczynu*, „Nywa”, 29 (1934), cz. 3, s. 83-87.

⁹ Tamże, s. 84.

¹⁰ Ś l i w a, dz. cyt., s. 150.

¹¹ Biblioteka Seminarium Duchownego w Przemyśle, *Relatio circa statum religiosum, moralem et oeconomicum in Łemkowszczyzna*, b. s., b. sygn.

Aby zahamować rozprzestrzenianie się prawosławia na Łemkowszczyźnie, postanowiono wyłączyć grekokatolików mieszkających na tym terenie spod jurysdykcji ordynariusza przemyskiego obrządku grekokatolickiego i utworzyć odrębną jednostkę administracji cerkiewnej zależną bezpośrednio od Stolicy Apostolskiej. Tak więc na mocy dekretu Kongregacji do Spraw Kościołów Wschodnich *Quo aptius consuleret* z dnia 10 lutego 1934 r., przy poparciu rządu polskiego, utworzono z 9 dekanatów należących dotąd do greckokatolickiej diecezji przemyskiej Administraturę Apostolską Łemkowszczyzny. Administraturą kierować miał niezależny od biskupa przemyskiego administrator ad Nutum Sanctae Sedis. Siedzibą administratora był najpierw Rymanów-Zdrój, a następnie Sanok. Pod względem administracji państwowej Administratura rozciągała się na terenie 8 powiatów: brzozowskiego, gorlickiego, jasielskiego, krośnieńskiego, nowosądeckiego, nowotarskiego, rzeszowskiego i sanockiego¹².

I. Władze centralne Administratury

1. Administrator apostolski Łemkowszczyzny

Zarządzanie Administraturą Apostolską Łemkowszczyzny należało do administratora apostolskiego, zależnego bezpośrednio od Stolicy Apostolskiej. Pierwszym kandydatem na to stanowisko był ks. Mikołaj Nagórzański, który jednak wobec rozlicznych trudności związanych z organizowaniem Administratury, a spadających na barki administratora, proponowanego mu urzędu nie przyjął¹³.

Pierwszym faktycznym administratorem apostolskim Łemkowszczyzny został ks. dr hab. Bazyli Maściuch. Urodził się on 30 marca 1873 r. w Nowej Wsi w okolicach Krynicy. Święcenia kapłańskie przyjął 12 października 1899 r. Studia kontynuował jako ksiądz w Wiedniu, wieńcząc je w 1903 r. tytułem doktora prawa kanonicznego. W 1912 r. uzyskał habilitację z zakresu prawa kanonicznego na Uniwersytecie Lwowskim. Przez pewien czas był profesorem prawa kanonicznego w grekokatolickim seminarium duchownym w Przemyślu, a następnie pracował jako proboszcz w Krynicy. Papież Pius XI mianował go 17 listopada 1934 r. administratorem Łemkowszczyzny. Dekret nominacyjny otrzymał ks. Maściuch za pośrednictwem Kongregacji do Spraw

¹² *Szematyzm 1936*, s. XIII; Ś l i w a dz. cyt., s. 150; W y c z a w s k i, dz. cyt., s. 83; R e i n f u s s, dz. cyt., s. 124-125.

¹³ Ś l i w a, dz. cyt., s. 155.

Kościołów Wschodnich. Nosi on datę 11 grudnia 1934 r. Uroczystość zaprzysiężenia pierwszego administratora Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny odbyła się w kilka dni później, 19 grudnia tegoż roku. W okresie swych rządów ks. Maściuch zabiegał przede wszystkim o rozładowanie napięć w stosunkach religijno-narodowościowych na Łemkowszczyźnie i o ustabilizowanie organizacji kościelnoprawnej nowo powstałej Administratury. Jako administrator działał zaledwie dwa lata. Zmarł 12 marca 1936 r. w Ryma-nowie-Zdroju¹⁴.

Po śmierci ks. B. Maściucha, na czas wakansu na urzędzie administratora Łemkowszczyzny, Stolica Apostolska powierzyła zarząd nad Administraturą ks. Janowi Polańskiemu, dotychczasowemu kanclerzowi kurii Administratury, radcy kurialnemu i jednocześnie proboszczowi we Wróbliku Królewskim. Posiadał on władzę przysługującą wikariuszowi kapitulnemu, zarządzającemu diecezją w okresie *sede vacante*. Urodził się on w 1888 r., święcenia kapłańskie przyjął 19 grudnia 1916 r. Probostwo we Wróbliku objął w 1936 r.¹⁵

Urząd administratora Łemkowszczyzny wakował do 13 lipca 1936 r., kiedy to kolejnym administratorem ad Nutum Sanctae Sedis mianowany został ks. dr Jakub Medwecki. Kapłan ten, związany ze środowiskiem stanisławowskim, był współpracownikiem bpa Grzegorza Chomyszyna, tamtejszego ordynariusza, dalekiego w swych poglądach politycznych i narodowościowych od nacjonalizmu czy szowinizmu. Nowy administrator Łemkowszczyzny urodził się 7 stycznia 1880 r. w Kwiatowej. Święcenia kapłańskie przyjął 7 kwietnia 1905 r. Przez ponad pięć lat pracował jako katecheta etatowy w szkole. Jednocześnie odbywał studia specjalistyczne na uniwersytecie w Wiedniu i uwieńczył je doktoratem z zakresu teologii w dniu 6 lipca 1910 r. Od 1 października tego samego roku podjął obowiązki profesora teologii w seminarium duchownym w Stanisławowie. W latach dwudziestych otrzymał kolejne godności i urzędy kościelne. Od 1921 r. był referentem greckokatolickiego konsystorza biskupiego w Stanisławowie. W cztery lata później odznaczony został godnością honorowego kanonika kapituły katedralnej stanisławowskiej, zostając następnie (w 1927 r.) jej kustoszem, a wreszcie archidiakonem. Oprócz godności diecezjalnych uhonorowany został w 1935 r. przez papieża Piusa XI tytułem prałata domowego Jego Świątobliwości.

¹⁴ *Szematyzm 1936*, s. VI, 102; Ś l i w a dz. cyt., s. 155.

¹⁵ *Szematyzm 1936*, s. XV, 118, 136.

Kolejnym awansem w hierarchii cerkiewnej była nominacja na administratora Łemkowszczyzny 13 lipca 1936 r.¹⁶

2. Kuria Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny

Administratura Apostolska Łemkowszczyzny przy urzędzie administratora miała własną kurię z kilkoma referatami. Głównym referatem była kancelaria kurialna, kierowana przez kanclerza. Urząd kanclerza wykonywał ks. Jan Polański, proboszcz we Wróbliku Królewskim. Był to człowiek w sile wieku – w 1936 r. liczył 48 lat życia. Nie miał żadnego tytułu naukowego. Jego pomocnikiem w kancelarii był ks. Grzegorz Semeniuk, zatrudniony w charakterze notariusza. Kapłan ten, urodzony 2 września 1895 r., a wyświęcony 21 czerwca 1931 r., był celebsem. Poza urzędem notariusza nie pełnił innych funkcji ani w kurii, ani w duszpasterstwie¹⁷

Kolejnymi referatami w kurii były: kolegium egzaminatorów prosynodalnych, kolegium proboszczów konsultorów, rada majątkowa, rada do spraw czystości wiary i obyczajów, cenzor ksiąg religijnych, kolegium sędziów prosynodalnych, promotor sprawiedliwości i obrońca węzła małżeńskiego¹⁸.

Kolegium egzaminatorów prosynodalnych stanowiło siedmioosobowe grono, w którym znaleźli się księża: Włodzimierz Ardan – proboszcz w Żdychu, Stefan Jadłowski – proboszcz w Polanach Surowicznych, Włodzimierz Mochacki – proboszcz w Tyliczu, Jan Pidgrabij – proboszcz w Olchowcach, Jan Polański, Konstanty Polański – proboszcz w Czerteżu, i Michał Sobolewski – proboszcz w Ujściu Ruskim. Księża Ardan, Mochacki, obaj Polańscy i Sobolewski byli jednocześnie sędziami prosynodalnymi. Szóstym sędzią prosynodalnym był ks. Maksymilian Durkot, proboszcz w Tyławie. Ksiądz Durkot wchodził ponadto wraz z ks. Włodzimierzem Wachnińskim – proboszczem w Desznie, i ks. Orestem Kałużnickim – proboszczem w Izdebkach, w skład trójosobowego kolegium proboszczów konsultorów. W radzie do spraw majątkowych zasiadali: ks. M. Durkot, ks. W. Mochacki i ks. K. Polański. W skład rady do spraw czystości wiary i obyczajów wchodził również trzej księża: S. Jadłowski, J. Pidgrabij i J. Polański. Cenzorami ksiąg religijnych byli wspomniani księża: Ardan, Jadłowski

¹⁶ Tamże, s. 165. W 1938 r. ks. J. Medwecki złożył rezygnację z urzędu administratora Łemkowszczyzny ze względu na stan zdrowia. Od połowy lat dwudziestych cierpiał na cukrzycę. Po zwolnieniu z urzędu zamieszkał we Lwowie.

¹⁷ *Szematyzm 1936*, s. XVI.

¹⁸ Tamże.

i Pidgrabij. Urząd promotora sprawiedliwości sprawował ks. Pidgrabij, a urząd obrońcy węzła małżeńskiego – ks. Jadłowski¹⁹

Osobistymi doradcami administratora byli radcy ordynariacy. Obowiązki te pełniło dwóch proboszczów: ks. Aleksander Przysłupski z Krasnej i ks. Jan Tatar z Hańczowej w dekanacie gorlickim²⁰

Przy administratorze apostolskim Łemkowszczyzny działali również delegaci do pięciu powiatowych rad szkolnych. W szkolnej radzie powiatowej w Gorlicach administratora reprezentował dziekan gorlicki i proboszcz w Męcinie Wielkiej – ks. Józef Liałowicz, w Krośnie – ks. Jarosław Myrowicz, proboszcz w Rzepniku, w Jaśle – proboszcz z Pielgrzymki ks. Marian Myszkowski, w Nowym Sączu – administrator dekanatu muszyńskiego i proboszcz w Mochnacze Niższej ks. Emilian Węgrzynowicz, a w Sanoku – miejscowy proboszcz ks. Emilian Konstantynowicz²¹.

Pełną obsadę kurii przy administratorze Łemkowszczyzny, nie licząc delegatów do powiatowych rad szkolnych, stanowiło 11 osób. Spośród tego grona tylko notariusz kancelarii ks. G. Semeniuk i dwaj proboszczowie konsultorzy, ks. O. Kałużnicki i ks. W. Wachnianin, nie pełnili żadnych innych funkcji kurialnych. Pozostali kurialiści kumulowali po kilka urzędów. Żaden pracownik kurii ani delegat rad szkolnych nie miał cenzusu naukowego.

3. Rada Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny

Z reguły instytucją wspierającą biskupa w zarządzaniu diecezją była kapituła katedralna. Administratura Łemkowszczyzny nie miała własnej kapituły. Zamiast niej przy administratorze apostolskim działała rada, pełniąca niejako funkcję kapituły. W skład rady wchodziło sześciu kapłanów. Wszyscy oni byli jednocześnie pracownikami kurii i proboszczami w różnych parafiach. Pełnienie funkcji proboszczowskich przez członków rady wskazuje na to, że nie prowadzili oni życia kolegialnego na wzór kanoników i prałatów gremialnych kapituł katedralnych i że rada nie była instytucją stałą, rezydującą w siedzibie administratora w Rymanowie-Zdroju, ale gromadziła się tylko co pewien czas na posiedzeniach. Wiek członków rady kształtował się w granicach od 35 do 68 lat. Najstarszy był ks. M. Durkot, najmłodszy – ks. S. Jadłowski.

¹⁹ Tamże, s. XV-XVII.

²⁰ Tamże, s. XV.

²¹ Tamże.

Tabela 1. Rada Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny w 1936 r.

Lp.	Imię i nazwisko	Parafia	Wiek życia
1	Maksymilian Durkot	Tylawa	68
2	Włodzimierz Mochnacki	Tylicz	68
3	Włodzimierz Ardan	Żdynia	62
4	Konstanty Polański	Czerteż	61
5	Jan Polański	Wróblík Królewski	48
6	Stefan Jadłowski	Polany Surowiczne	35

Źródło: *Szematyzm 1936*, s. XV.

Oprócz ks. S. Jadłowskiego wszyscy członkowie rady posiadali przywilej noszenia oznak przysługujących kanonikom kapituły. Ponadto ks. M. Durkot był honorowym radcą greckokatolickiego konsystorza biskupiego w Przemysłu²².

Zakresu uprawnień administratora i pracowników kurii oraz kolegiów obu rad schematyzm nie podaje.

II. Organizacja terytorialna Administratury

1. Dekanaty

Granice Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny objęły swoim zasięgiem dziewięć dekanatów greckokatolickiej diecezji przemyskiej. Stało się to na mocy wspomnianego dekretu Kongregacji do Spraw Kościołów Wschodnich z 10 lutego 1934 r. Były to dekanaty leżące na zachód od linii Sanu i Osławy²³ Liczba parafii w tych dekanatach kształtowała się w granicach od 18 (dekanaty gorlicki i muszyński) do 7 (dekanat krośnieński).

²² Tamże.

²³ Niektóre parafie w dekanacie dynowskim, jak np. Dobra Szlachecka, Jabłonica Ruska, Pawłokoma, Siedliska, Ulucz, Wołodź, leżały na wschód od linii Sanu.

Tabela 2. Dekanaty na terenie Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny w 1936 r.

Lp.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Dekanat	Bukowsko	Dukla	Dynów	Gorlice	Grybów	Krośno	Muszy-na	Ryma-nów	Sa-nok
Liczba parafii	11	17	11	18	10	7	18	16	14

Źródło: *Szematyzm 1936*, passim.

Dekanat grybowski, który pod względem liczby parafii należał do mniejszych, obejmował swoim zasięgiem 21 miejscowości, gdy tymczasem dekanat krośnieński, o najmniejszej liczbie parafii, posiadał w swoich granicach dwukrotnie większą liczbę miejscowości niż dekanat grybowski. W dekanacie bukowskim łemkowska ludność greckokatolicka mieszkała w 38 miejscowościach, w rymanowskim – w 42, a w dukielskim – aż w 51 miejscowościach²⁴.

Duże zróżnicowanie dostrzega się też w rozmieszczeniu Łemków grekokatolików w poszczególnych dekanatach Administratury, a nawet w różnych regionach tego samego dekanatu. Dla przykładu dekanat muszyński miał przeszło pięciokrotną przewagę liczebną wiernych obrządku grekokatolickiego nad dekanatem grybowskim, gdzie w 1936 r. mieszkało 4081 wiernych Cerkwi grekokatolickiej²⁵. Można już tu nadmienić, że tak mała liczba grekokatolików w dekanacie grybowskim była spowodowana wielką popularnością, jaką cieszyło się w tym regionie prawosławie. W 1936 r. było w tym dekanacie 6008 wiernych prawosławnych. Liczbę grekokatolickiej ludności w poszczególnych dekanatach Administratury Łemkowszczyzny w 1936 r. ilustruje tabela 3.

Liczba ludności grekokatolickiej w poszczególnych dekanatach Łemkowszczyzny, jak widać na podstawie tabeli 3, była bardzo zróżnicowana. Różnice te determinowało kilka czynników. Najbardziej istotne wydają się: zasięg terytorialny, przynależność narodowa mieszkańców regionu objętego granicami danego dekanatu oraz liczba miast i miasteczek leżących na terenie dekanatu. Im dalej na północ od linii Karpat, tym liczba wiernych obrządku grekokatolickiego w poszczególnych miejscowościach była mniejsza. Wiązało się to z tym, że ludność łemkowska skupiona była bardziej w pasie Beskidów i południowych partii Pogórza. Łemkowie byli ludnością typowo wiejską, stąd

²⁴ *Szematyzm 1936*, passim.

²⁵ Tamże, s. 44, 114.

w miastach i miasteczkach była tylko znikoma liczba wiernych Cerkwi grekokatolickiej. Dodatkowym czynnikiem były wspomniane sympatie prawosławne. Statystycznie w 1936 r. na jeden dekanat łemkowski przypadało 14 065 grekokatolików. Ogólna liczba wiernych grekokatolików na Łemkowszczyźnie, w r. 1936 wynosząca 126 589 osób, w porównaniu z r. 1926, kiedy to liczba Łemków unitów wynosiła 151 468 dusz, znacznie zmalała²⁶ Związane to było również z przejściem wielu Łemków na prawosławie.

Tabela 3. Liczba grekokatolików w dekanatach Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny

Lp.	Dekanat	Liczba wiernych	Lp.	Dekanat	Liczba wiernych
1	Bukowsko	14 021	6	Krosno	7 148
2	Dukla	9 794	7	Muszyna	22 597
3	Dynów	13 674	8	Rymanów	19 087
4	Gorlice	17 291	9	Sanok	18 896
5	Grybów	4 081			
Razem					126 589

Źródło: *Szematyzm 1936*, passim.

Stolicami dekanatów były dwa miasta: Krosno i Sanok, oraz pięć miasteczek: Dukla, Dynów, Gorlice, Grybów i Rymanów. Tylko w dwóch przypadkach – Bukowska i Muszyna – stolicami dekanatów były wioski. Godne uwagi jest to, że jedynie w Sanoku była cerkiew parafialna i parafia grekokatolicka. W Dynowie i Grybowie nie było parafii, a jedynie cerkwie filialne. W pozostałych stolicach dekanatów nie było ani parafii, ani nawet cerkwi grekokatolickich. Dotyczyło to również Rymanowa, gdzie w tym czasie mieściła się stolica Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny²⁷

Pod względem rozmieszczenia sieci parafialnej w dekanatach organizacja dekanalna nie przedstawiała się najlepiej. Statystycznie na jeden dekanat przypadało 13,4 parafii oraz 43 miejscowości, w których mieszkali grekokatolicy. Stan faktyczny odbiegał oczywiście od średniej, i to niekiedy

²⁶ M a ś c i u c h, dz. cyt., s. 87.

²⁷ Tamże, passim.

bardzo znacznie. Najbardziej zagęszczoną sieć parafialną miały dekanaty dukielski, gorlicki i muszyński. Również te dekanaty obejmowały swym zasięgiem największą liczbę miejscowości zamieszkałych w całości lub częściowo przez grekokatolików. Te wszystkie dysproporcje w tym względzie wyraźnie obrazuje tabela 4.

Tabela 4. Liczba parafii i miejscowości w dekanatach Administratury Łemkowszczyzny w 1936 r., w których mieszkali grekokatolicy

Lp.	Dekanat	Liczba parafii	Liczba miejscowości
1	Bukowsko	11	38
2	Dukla	17	51
3	Dynów	11	46
4	Gorlice	18	50
5	Grybów	10	21
6	Krosno	7	46
7	Muszyna	18	49
8	Rymanów	16	42
9	Sanok	14	43
Razem:		122	386

Źródło: *Szematyzm 1936*, passim.

Różnica w liczbie parafii w najmniejszym pod tym względem dekanacie krośnieńskim, liczącym siedem parafii, i największymi – gorlickim i muszyńskim, wynosiła aż 11 parafii. W odniesieniu do liczby miejscowości z ludnością grekokatolicką dekanat grybowski zdecydowanie wyróżniał się wśród pozostałych dekanatów, gdyż obejmował tylko 21 takich miejscowości. W pozostałych dekanatach nie dostrzega się aż tak wielkich dysproporcji pod tym względem. Analizując przyczyny takich a nie innych proporcji w zagęszczeniu sieci parafialnej w dekanatach oraz miejscowości należących do tych dekanatów, a w których mieszkała ludność grekokatolicka, można stwierdzić, że są one analogiczne do tych, które podano wcześniej w komentarzu do tabeli 3.

Porównując sieć dekanalną Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny na podstawie schematyzmu z 1936 r. z danymi zawartymi w schematyzmach greckokatolickiej diecezji przemyskiej sprzed 1934 r., zauważa się, że sieć dekanalna Administratury przejęta od diecezji przemyskiej nie uległa żadnym zmianom. Do 1936 r. nie nastąpiło zagęszczenie sieci dekanalnej na Łemkowszczyźnie. Ponieważ statystycznie na jeden dekanat przypadało ponad 13 parafii, nasuwa się wniosek, że dla lepszego funkcjonowania urzędów dekanalnych byłoby wskazane utworzyć jeszcze 3-4 nowe dekanaty, wydzielone z tych, które miały największą liczbę parafii i szeroki zasięg terytorialny.

Oceniając z kolei funkcjonalność sieci dekanalnej od strony liczby wiernych przypadających na jednego kapłana w poszczególnych dekanatach, należy stwierdzić, że statystycznie sytuacja pod tym względem przedstawiała się korzystnie. Jeden kapłan w dekanacie obsługiwał 1029 statystycznych wiernych. W rzeczywistości i tu istniały spore dysproporcje. W dekanacie grybowskim na jednego kapłana przypadało tylko 453 wiernych, w dekanacie dukielskim – 653, w krośnieńskim – 891, a w gorlickim 961 wiernych. W pozostałych dekanatach, z wyjątkiem sanockiego, gdzie liczba ta była najwyższa i wynosiła 1350 wiernych, jeden kapłan otaczał opieką duszpasterską 1117-1184 osób²⁸.

2. Sieć parafialna

W greckokatolickiej diecezji przemyskiej sieć parafialna była dobrze rozwinięta, co wiąże się z przedunijnym jeszcze okresem tej diecezji. Od XVI w. sieć parafialna tej diecezji ciągle zagęszczała się. Reforma józefińska zahamowała dalszy – niekorzystny już z punktu widzenia duszpasterskiego – podział parafii, a nawet zredukowała ich liczbę, co okazało się słusznym posunięciem. Nawet w okresie międzywojennym diecezje łacińskie nie mogły pod względem sieci parafialnej rywalizować z Cerkwią greckokatolicką o pierwszeństwo²⁹

²⁸ M a ś c i u c h, dz. cyt., passim.

²⁹ L. B i e Ń k o w s k i, *Organizacja Kościoła wschodniego w Polsce*, [w:] *Kościół w Polsce. Wiek XVI-XVIII*, red. J. Kłoczowski, t. 2, Kraków 1969, s. 931; Z. B u d z y Ń s k i, *Sieć parafialna prawosławnej diecezji przemyskiej na przełomie XV i XVI wieku. Próba rekonstrukcji na przykładzie rejestrów podatkowych ziemi przemyskiej i sanockiej*, „Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa”, T. 1 (1990), s. 137-140; M. J a b ł o Ń s k i, *Organizacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej w okresie II Rzeczypospolitej (1918-1939)*, „Polska – Ukraina”, s. 242-243; Ś l i w a, dz. cyt., s. 151; W y c z a w s k i, dz. cyt., s. 78-79; por. *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990. Rocznik statystyczny*, red. L. Adamczuk, W. Zdaniewicz,

Powstała w 1936 r. Administratura Apostolska Łemkowszczyzny przejęła zatem od diecezji przemyskiej dobrze zorganizowaną sieć placówek parafialnych. Jak to było już widoczne w tabeli 4, na terenie Administratury znalazły się 122 parafie. Przeważającą ich część stanowiły parafie typowo wiejskie. Jedynie parafię sanocką pw. Trójcy Świętej można było zaliczyć do miejskich, gdyż około 2/3 parafian, czyli 1059 należących do niej osób, mieszkało na terenie miasta Sanoka³⁰. W pozostałych dziewięciu miastach znajdujących się w granicach Łemkowszczyzny, a więc w Brzozowie, Gorlicach, Grybowie, Jaśle, Krośnie, Nowym Sączu, Rymanowie, Starym Sączu i Żmigrodzie, mieszkało w sumie zaledwie około 170 wiernych obrządku grekokatolickiego³¹. Podobna sytuacja była w 10 miasteczkach, gdzie – nie licząc Tylicza, w którym żyło 1186 grekokatolików³² – liczba wiernych obrządku grekokatolickiego była znikoma. W Dynowie mieszkało około 130 unitów³³, a w pozostałych miasteczkach po kilkadziesiąt osób tegoż obrządku³⁴. Przyczyną tak małej liczby grekokatolików wśród mieszkańców miast i miasteczek była społeczna przynależność Łemków do ludności wiejskiej, co znajduje wytłumaczenie w przeszłości łemkowskiej, sięgającej na tym terenie XV w.³⁵ W porównaniu z Polakami i Żydami Łemkowie stanowili znikomą odsetek inteligencji i mieszczan.

Na terenie Łemkowszczyzny zdecydowaną większość stanowiły parafie o strukturze wielowioskowej. Główny trzon sieci parafialnej na Łemkowszczyźnie to parafie 2–4-wioskowe. Parafii jednowioskowych było niewiele, bo tylko 17, co daje w przeliczeniu procentowym 14% wszystkich parafii łemkowskich. Placówek parafialnych obsługujących po 5 wiosek było w 1936 r. osiem, sześciowioskowych – siedem, ośmiowioskowe – dwie. Jedna parafia liczyła dziewięć wiosek, dwie – po 10, a największa pod tym względem parafia w Rzepniku w dekanacie krośnieńskim obejmowała swym zasięgiem 19 wiosek zamieszkałych przez grekokatolików³⁶. Statystycznie na jedną parafię przypadało 3,2 miejscowości.

Na ogólną liczbę 386 miejscowości, które znalazły się w granicach Administratury, a w których mieszkali grekokatolicy, w 122 były parafie,

Warszawa 1991, s. 63, 110.

³⁰ *Szematyzm 1936*, s. 149.

³¹ Tamże, *passim*.

³² Tamże, s. 109.

³³ Tamże, s. 45.

³⁴ Tamże, *passim*.

³⁵ R e i n f u s s, dz. cyt., s. 118-119; P i e r a d z k a, dz. cyt., s. 96-116; N e s p i a k, dz. cyt., s. 9.

³⁶ *Szematyzm 1936*, *passim*.

w 74 mieściły się cerkwie filialne, a w pozostałych 189 miejscowościach nie było ani cerkwi parafialnej, ani filialnej³⁷. Miejscowości te stanowiły blisko połowę (49%) ogólnej liczby miejscowości z ludnością grekokatolicką. Należy jednak dla ścisłości zaznaczyć, że w wielu w nich mieszkało tylko kilkudziesięciu, kilkunastu, a nawet zaledwie kilku grekokatolików.

Z istnieniem parafii wielowioskowych i sieci placówek filialnych łączył się problem odległości wiernych do cerkwi macierzystej. Schematyzm z 1936 r. podaje na ten temat ogólnikowe informacje. Nie są one precyzyjne, jako że nie zaznaczono, co było punktem odniesienia do obliczania tych odległości. Dla mieszkańców tej samej miejscowości odległość do cerkwi parafialnej mogła różnić się nawet o kilka kilometrów. Opierając się jednak na danych ze schematyzmu, można poczynić pewne spostrzeżenia rzucające nieco światła na to zagadnienie. Do najczęściej spotykanych odległości należał przedział 2-5 km. Taka odległość w schematyzmie wymieniona jest aż 130 razy. W 57 przypadkach odległość do cerkwi parafialnej nie przekraczała 2 km. Natomiast mieszkańcy 26 miejscowości mieszkali w odległości ponad 5-7 km. W 17 przypadkach droga ta miała długość przekraczającą 7-10 km. Odległości 11, 12 i 15 km powtarzały się dwukrotnie. Pojedyncze przypadki to odległości 13-14, 17-18, 20 i 26 km³⁸. W praktyce odległości te zmniejszała sieć cerkwi filialnych, w których przynajmniej raz na jakiś czas sprawowana była służba Boża.

3. Cerkiewne budownictwo sakralne

Z danych zawartych w omawianym schematyzmie Administratura Apostolska Łemkowszczyzny dysponowała 205 obiektami sakralnymi. Było wśród nich 121 cerkwi parafialnych, 72 cerkwie filialne oraz 10 kaplic prywatnych, półpublicznych i publicznych. Nadto istniały 2 cerkwie zabytkowe: w Uluczu w dekanacie dynowskim z 1510 r. i w Lipowcu k. Rymanowa z 1640 r.³⁹ Cerkwie te, poza szczególnymi okazjami, były wyłączone z użytku liturgicznego.

Warto bliżej przyjrzeć się łemkowskim cerkwiom zarówno od strony materiału budowlanego, typu architektonicznego, jak też okresu, w którym zostały wzniesione. W architekturze sakralnej łemkowskiej nie przestrzegano

³⁷ Tamże, passim.

³⁸ Tamże, passim.

³⁹ Tamże, s. 55, 126, passim; R. B r y k o w s k i, *Łemkowska drewniana architektura cerkiewna w Polsce, na Słowacji i Rusi Zakarpackiej*, Wrocław 1986, s. 114. Brykowski opowiada się za r. 1703 jako datą wzniesienia cerkwi w Lipowcu.

kanonów budownictwa cerkiewnego bizantyjskiego. Cerkiew łemkowska to wypadkowa dwóch kręgów kulturowych. Na Łemkowszczyźnie przebiegała bowiem granica kręgów kulturowych, łacińskiego i bizantyjskiego, oraz krzyżowały się wpływy kilku grup etnicznych. One też miały wpływ na kształt tutejszego cerkiewnego budownictwa sakralnego⁴⁰

W zdecydowanej większości drewniane cerkwie łemkowskie są wspaniałym dziełem mistrzów ciesielskich⁴¹.

Proporcje liczby cerkwi murowanych w stosunku do drewnianych w przybliżeniu miały się jak 1 : 3. Były 54 cerkwie murowane, natomiast drewnianych było 151. Schematyzm z 1936 r. podaje również daty powstania cerkwi. W tabeli 5 dokonano zestawienia cerkwi na Łemkowszczyźnie z uwzględnieniem materiału budowlanego, z jakiego zostały wykonane, i daty ich powstania.

Tabela 5. Czas powstania i materiał budowlany cerkwi łemkowskich

Wiek	Cerkwie murowane	Cerkwie drewniane	Razem
XX	18	19	37
XIX	25	95	120
XVIII	11	28	39
XVII	–	8	8
XVI	–	1	1
Razem	54	151	205

Źródło: *Schematyzm 1936*, passim.

Jak wynika z tabeli 5, ponad połowa cerkwi łemkowskich wzniesiona została w XIX w. Dziewiętnastowieczne cerkwie to w 3/4 obiekty drewniane. W ciągu pierwszych trzydziestu kilku lat XX w. wzniesiono na Łemkowszczyźnie 37 cerkwi. Na uwagę zasługuje fakt, że połowa cerkwi najmłodszej generacji była murowana, a druga połowa drewniana. Z zachowanych osiemnastowiecznych budowli cerkiewnych blisko 2/3 to cerkwie murowane, niewątpliwie dlatego, że mniej były one narażone zarówno na niszczący ząb czasu, jak i na działanie żywiołu ognia, bo nie ulega

⁴⁰ J. T u r, *Architektura cerkiewna*, [w:] *Łemkowie*, s. 43.

⁴¹ B r y k o w s k i, dz. cyt., s. 62-83.

wątpliwości, że w XVIII w. wzniesiono więcej cerkwi drewnianych niż murowanych. Szczególną wartość mają drewniane cerkwie z XVI i XVII w., które szczęśliwie przetrwały do naszych czasów na tym terenie, często nawiedzanym w ciągu wieków przez pożogę wojenną. Drugą grupę wspólnych pomników architektury cerkiewnej stanowią budowle murowane wzniesione w XVIII w.

Tabela 6. Najstarsze drewniane i murowane pomniki cerkiewnej architektury łemkowskiej

Lp	Cerkwie drewniane	Rok budowy	Lp.	Cerkwie murowane	Rok budowy
1	Ulucz	1510	1	Łabowa	1784
2	Powroźnik	1612 ^a	2	Rozdziele	1786
3	Gwoździanka	1625	3	Tylawa	1787
4	Lipowiec	1640	4	Sanok	1774–1789
5	Muszyńka	ok. 1640	5	Desznica	1790
6	Rychwałd	1653	6	Płonna	1790
7	Izdebki	1660	7	Jabłonica Polska	
8	Stróże W.	1661	8	Biliczna	1792
9	Jabłonica Ruska	1691	9	Myscowa	1796
			10	Jaworki	1798
			11	Łubna	1800

^a J. T u r, *Architektura cerkiewna*, [w:] *Łemkowie*, s. 46. Autor przytacza wyniki nowszych badań, które pozwoliły ustalić czas powstania cerkwi w Powroźniku na lata 1603-1604.

Najstarszym zabytkiem budownictwa cerkiewnego w Administraturze była cerkiew w Uluczu, pochodząca z 1510⁴². Stanowi ona dzisiaj najstarszy obiekt drewnianej architektury cerkiewnej w Polsce. O blisko sto lat młodsza jest drewniana cerkiew w Powroźniku. Wśród budowli murowanych najstar-

⁴² T u r, dz. cyt., s. 55.

szym pomnikiem architektonicznym na Łemkowszczyźnie jest cerkiew w Łabowej. Wzniesiona została dzięki fundacji Lubomirskich w 1784 r.⁴³

Stan budynków cerkiewnych był różny. W schematyzmie podano informacje na ten temat dla 204 cerkwi parafialnych i filialnych. Wynikało z nich, że 135 cerkwi i kaplic znajdowało się w dobrym stanie, 51 – w średnim, 4 budowle były nie dokończone, jeszcze w trakcie budowy, a 14 w złym stanie, zniszczone i wymagały renowacji. Łącznie cerkwi wymagających dokończenia budowy lub remontu było 69, czyli 33,8% ogólnej liczby obiektów sakralnych na terenie Łemkowszczyzny⁴⁴.

4. Patrocinia

Zgodnie z tradycją Kościoła każda cerkiew i kaplica miała swojego patrona. Tytuły cerkwi greckokatolickich w obrębie Administratury Apostolskiej Łemkowszczyzny można podzielić na kilka grup wezwaniowych. Znajdowały się tu patrocinia trynitarne, chrystologiczne, pneumatologiczne, mariologiczne, angelologiczne oraz poświęcone świętym staro- i nowotestamentalnym, a także świętym Kościoła wschodniego i zachodniego. Bardziej szczegółowo mówi o tym tabela 6.

Największą popularnością, jak wynika z tabeli 6, cieszył się na Łemkowszczyźnie kult maryjny. Wezwania maryjne stanowiły blisko 1/3 wszystkich tytułów cerkwi łemkowskich. W następnej kolejności należy wymienić kult św. Michała Archanioła oraz św. św. męczenników Kosmy i Damiana.

5. Beneficja parafialne

System ekonomiczny Cerkwi greckokatolickiej na Łemkowszczyźnie, i nie tylko, bo dotyczyło to też Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce międzywojennej, był przeniesiony z minionej epoki i przypominał feudalny system gospodarczy, którego główną podstawą była ziemia i jej płody rolne. Obok *jura stolae* beneficjum było głównym źródłem utrzymania duchowieństwa katolickiego w Polsce. Jak przedstawiał się stan posiadania parafii greckokatolickich na Łemkowszczyźnie, przedstawia tabela 7.

⁴³ Tamże, s. 46, 62.

⁴⁴ Tamże, *passim*.

Tabela 6. Wezwania cerkwi łemkowskich w 1936 r.

Typ wezwań	Patrocinium	Wezwania		Wezwania w typie	
		liczba	%	liczba	%
Trynitarne	Trójcy Świętej	2	0,98	2	0,98
Chrystologiczne	Objawienia Pańskiego	2	0,98	14	7,64
	Obrzezania Jezusa Chrystusa	1	0,49		
	Podwyższenia Krzyża	4	1,94		
	Przemienienia Pańskiego	3	1,46		
	Spotkania Jezusa Chrystusa	1	0,49		
	Wniebowstąpienia Pańskiego	3	1,46		
Pneumatologiczne	Zesłania Ducha Świętego	2	0,98	2	0,98
Mariologiczne	Nałożenia szaty NMP	2	0,98	61	29,6
	Narodzenia NMP	19	9,22		
	Opieki Matki Bożej	24	11,65		
	Sobora NMP	2	0,98		
	Wprowadzenia NMP do świątyni	1	0,49		
	Zaśnięcia NMP	13	6,31		
Angelologiczne	Michała Archaniola	29	14,07	29	15,94
Święci	Bazylego Wielkiego	2	0,98	74	40,6
	Dymitra	2	0,98		
	Eliasa Proroka	1	0,49		
	Jakuba Apostoła	1	0,49		
	Jana Chrzciciela	5	2,43		
	Jana Złotoustego	1	0,49		
	Jerzego	3	1,46		
	Kosmy i Damiana	23	11,17		
	Łukasza Ewangelisty	4	1,94		
	Mikołaja	9	4,37		
	Onufrego	2	0,98		
	Paraskiewy	13	6,31		
	Piotra i Pawła Ap.	2	0,98		
	Przeniesienia relikwii św. Mikołaja	4	1,94		
	Szymona Słupnika	1	0,49		
Wszystkich Świętych	1	0,49			
Razem		182	100,00	182	100,00

Źródło: T u r, dz. cyt., passim.

Tabela 7. Beneficja parafialne i świadczenia materialne
na rzecz duchowieństwa greckokatolickiego na Łemkowszczyźnie

Parafia	Pole uprawne w ha	Łąki w ha	Pastwiska w ha	Ogrody w ha	Lasy w ha	Nie-użytki w ha	Drewno w sągach	Zboże w korcach
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Dek. Bukowsko Karlików	47,31	3,94	20,50	0,27	11,50		20	
Morochów	29,43	5,79	1,63	0,37	13,47	9,50		
Nowosielce	24,22	3,04	3,56			0,10		
Pielnia	26,60	4,11			6,91			
Płonna	59,98	5,60	7,31	0,05				
Puławy	25,20	6,01	8,31	0,05	5,29	0,58		
Seńkowa W.	31,00	3,22		0,50	8,00	9,00		
Tokarnia	5,75		4,60	1,72		1,15	21	
Wisłok D.	202,20				8,55	18,80	18	
Wisłok G.	17,00	1,84			1,88	7,00	18	
Wolica	28,36	2,93	4,71	0,25	0,12	5,31		
Dek. Dukla								
Ciechań	14,82	9,87	38,46		28,78	0,19		
Czarne	29,79	8,99	40,37	0,27	11,16	1,47		
Desznica	14,43	1,03	8,90		11,00	0,75		
Grab	104,40	9,48	60,46	0,52	3,79	0,03		
Hyrowa	32,30		23,00		2,90			
Krempna	28,42	13,20	18,48		6,17	0,25	30	
Mszana	39,00	82,00	6,00	0,80			20	
Myscowa	32,46	7,57	14,73	1,94	11,13			
Olchowiec	7,85	12,8	42,53	0,26	8,46		12	
Pielgrzymka	17,26		17,26	0,57	28,67	2,87		
Polany	13,36		70,82	0,71	0,41	0,14		
Radocyna	20,41		23,98	20,60				
Rostajne	15,59		27,07		1,42	0,23	20	
Świątkowa Wielka	35,43		97,70	0,12	9,57	1,00	16,5	
Tylawa	38,20		12,61		5,20			
Wola Ciekl.	11,50		20,00					

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Dek. Dynów								
Bachórz	18,50	0,05	3,50	0,82	10,20	0,50	6	
Dobra Szlach.	9,80	1,50	3,28	0,13		1,44	78 ^a	
Hłudno	33,28	3,46	4,03	0,50		2,30		
Izdebki	28,70	6,78	8,92	0,59	8,12	0,20		
Jabłonica Ruska	15,61		2,25	0,15		1,96		
Końskie	44,02	3,15	4,51	0,25	2,19		18	
Łubna	53,51	5,11	12,83	0,94	41,85	0,21		
Pawłokoma	15,10	0,50	2,00	0,40				
Siedliska	18,00	0,85		0,50	0,50	3,70		
Ulucz	19,50	1,46		0,52	18,00	5,55		
Wołodź	10,80				2,85	1,40		
Dek. Gorlice								
Bartne	21,36	8,00	44,00	0,28	13,00	20,00		
Bednarka	18,00	9,00	14,00	0,33	19,00		15	
Doliny	7,35	4,02	6,36	0,45	3,10	11,30	8,8	13
Gładyszów	10,35	14,40	10,93		8,05	11,90		
Hanczowa	35,00	13,00	60,00	0,25	20,00			
Klimkówka	21,09	0,79	5,25		12,31		2	
Krzywa	12,63	13,20	21,28	0,76	35,66	0,49		
Leszczyny	18,99	6,29	11,38	0,02	6,37	7,48		
Małastów	23,64	20,60	46,83	0,46	18,51	0,12		
Mencina Wielka	11,99	2,59	5,54	0,59	3,11	1,14		
Nowica	17,35	16,60	9,82		12,65	1,30	18	
Regietów Wyżny	17,78	11,30	9,77	0,40	16,00	6,00		
Rozdziele	9,04	2,41	16,60	0,14		0,26		
Rychwałd	23,00	4,00	11,00	0,03	23,63			
Smerekowiec	15,51	9,86	8,62	0,20	3,63	1,15	20	
Uście Ruskie	8,00	36,00	20,00	0,32	24,00	19,40		
Wysowa	22,81	6,84	14,31	3,32	6,03	0,23		
Żdynia	10,18	13,80	14,09		11,25	26,30		
Dek. Grybów								
Banica	33,47	8,12	12,20	0,23	20,24			

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Berest	37,00	6,18	12,76		6,25	0,43		
Brunary Wyżne	23,50	3,00	1,65	0,30	7,00			
Czyrna	28,00	32,00		0,86	27,00	7,00		
Florynka	10,00	6,75	25,90	0,45	13,57			
Izby	51,78	11,90	13,27	0,56	23,27	0,07		
Kamiana	23,00	3,00	8,00		3,00	0,89		
Królowa Ruska	28,80	11,70	11,40	0,49	26,30			
Snietnica	46,50	7,72		0,28	13,35	35,60		
Dek. Krosno								
Blizianka	25,50	2,16	3,03		3,25			
Bonarówka	16,70	1,39		0,20	18,95	2,77		
Czarnorzeki	6,47	0,46	6,12		1,71	0,13		
Krasna	28,06	2,54	0,61	0,16	2,98	2,00	18	
Oparówka	8,48	0,67	2,30	0,20				1,5 15,5 kóp ży- ta, 180 jaj, 126 chlebó w
Rzepnik	25,77	3,76	5,00	0,86	23,00	1,65		
Węglówka	9,21	2,15	9,69	0,47	8,15	3,00		

Źródło: *Szematyzm 1936*, passim.

^a wozów.

Tabela 7 zawiera dane dotyczące uposażenia parafii greckokatolickich na Łemkowszczyźnie w sześciu spośród dziewięciu dekanatów. Główną podstawą dóbr beneficjalnych były pola uprawne. Gospodarstwa rolne stanowiły więc główne źródło utrzymania duchowieństwa greckokatolickiego na Łemkowszczyźnie. Pracujący wśród rolniczej i pasterskiej ludności Podkarpacia i Beskidów księża greckokatolicycy byli, podobnie jak ich wierni, zależni materialnie od płodów ziemi. Oprócz pól uprawnych dużą wartość stanowiły lasy będące częścią, często niemalą, dóbr beneficjalnych. Mniejszą wartość stanowiły łąki i pastwiska, zapewne często oddawane w dzierżawę miejscowej ludności. Jako relikty zachowały się jeszcze zobowiązania wobec parochów w postaci darów w naturze, jak zboże, chleb, jajka itp. Drzewo opałowe było ekwiwalentem w zamian za las. Posiadany przez poszczególne parafie areal pól uprawnych, ogrodów, łąk, pastwisk i lasów nie dorównywał majątkom dworskim, a może i dobrom beneficjalnym wielu łacińskich parafii, ale

w porównaniu z drobnymi gospodarstwami miejscowej ludności był znacznie większy. Nieruchomości stanowiące beneficjum parafialne zazwyczaj znajdowały się w kilku wioskach. Było to wynikiem tego, że majątki po skasowanych w wyniku redukcji parafiach, przemianowanych na filie, były przydzielane proboszczowi, który co pewien czas dojeżdżał z posługą duszpasterską do cerkwi filialnej.

ZAKOŃCZENIE

Administratura Apostolska Łemkowszczyzny nie miała długiej historii. Przestała istnieć z chwilą wysiedlenia ludności łemkowskiej na Ziemię Odzyskane i na tereny Ukrainy radzieckiej w wyniku przesiedleńczej akcji „W” Rozproszeni po północno-zachodnich obrzeżach Polski i poza jej granicami Łemkowie w dużym stopniu wyzbyli się mocno niegdyś zakorzenionej w nich świadomości, że są narodem różnym od ukraińskiego, i dziś utożsamiają się z nim. Również pod względem przynależności kościelnej zostali podporządkowani jurysdykcji ordynariusza przemyskiego obrządku bizantyjsko-ukraińskiego.

APOSTOLIC ADMINISTRATION OF LEMKO IN THE LIGHT OF LEMKO YEAR BOOK 1936

S u m m a r y

The area known as Łemkowszczyzna is a very interesting phenomenon in the national, political and religious aspect. The historical beginnings of Łemkowszczyzna go back to the dim past and are now a gordian knot for historians, ethnographers and politicians. In the past people of Łemkowszczyzna stressed their separate nationality, the difference from the Ukraine Nation and the similarity to the Russian Nation. They had their own language and the of ten repeated word “łem” – meaning – only became the name of these Carpathian people.

At the onest of the XX century under the influence of the Ukrainian nationalism the people of Łemkowszczyzna stressed their Russian ties even more, and became open to propaganda of the Russian Orthodox Church.

Łemkowszczyzna was excluded from the jurisdiction of the Greek Catholic bishop of Przemyśl to avoid the conversion of the people of Łemkowszczyzna to the Orthodox Church in 1934 and Lemko Apostolic Administration subordinated to Rome, was formed out of the chosen nine decanates, first Rymanów-Zdrój was the capitol of the Lemko Administration and next Sanok. It encompassed about 120 Greek Catholic parishes Bazyli Maściuch was the first nominated administrator of Łemkowszczyzna.

The Lemko Administration took over a well organized parish net from Przemyśl eparchy as well as great number of parishes not all of which/were well maintained.

There was an adequate number of priests working in Łemkowszczyzna. The people in Administration were very diverse. This area was occupied by Roman Catholics, Greek Catholics, Orthodox and Jews. The nationalities also, intermixed, the Poles, Ukrainians, Lemkos, Germans and Jews.

Besides the official Orthodox Church institutions many associations, organizations, societies of religious, educational, political, cultural and national character existed in those parts. Some of them issued their own newspapers. Other forms of newspapers, magazines etc. reached the area from outside even from abroad which had a disintegrating influence on the local society. There was much to be desired from the local education. The small village schools, often bilingual did not fulfill the set educational goal.

The development of the Lemko Apostolic Administration was stopped during the Second World War. After the war political changes the reintegration of Ukrainians Poles and people of Łemkowszczyzna erased the Lemko Apostolic Administration from the Church map of Poland.